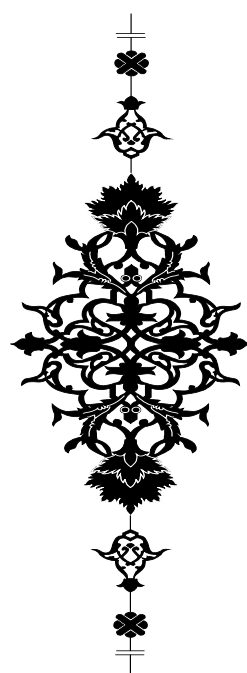

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

وقف در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران

استاد راهنما:

دکتر حسین آل طها

استاد مشاور:

دکتر عبدالحسین رضایی راد

نگارنده:

طیبه ریزوندی

مهر ۱۳۹۲

باسمه تعالی

دانشگاه شهید چمران اهواز
دانشکده الهیات و معارف اسلامی

(نتیجه ارزشیابی پایان نامه دکتری / ارشد)

پایان نامه خانم طیبه ریزوندی دانشجوی رشته: الهیات و معارف اسلامی گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

دانشکده الهیات و معارف اسلامی به شماره دانشجویی ۹۰۱۱۷۰۵

با عنوان :

وقف در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران

جهت اخذ مدرک : کارشناسی ارشد در تاریخ : ۱۳۹۲/۸/۶ توسط هیأت داوران مورد ارزشیابی

قرار گرفت و با درجه..... تصویب گردید.

امضاء	رتبه علمی	اعضای هیأت داوران :
.....	استاد راهنما: دکتر سید حسین آل طه
.....	استاد مشاور: دکتر عبدالحسین رضایی راد
.....	استاد داور: دکتر خسرو نشان
.....	استاد داور: دکتر محمد حسین گنجی
.....	نماینده تحصیلات تکمیلی :
.....	مدیر گروه: دکتر حسین آل طه
.....	معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده:.
.....	مدیر تحصیلات تکمیلی دانشگاه:

تقدیم به:

پدر و مادر مهربانم که تمام هستی و وجود خویش را وقف رشد

و بالندگی فرزندانشان نمودند.

سپاس و قدردانی

هر آنکس که آموخت حرفی به من سرودگر کند مرا بنده ی خویشتن

در آغاز کلام باید این نکته را متذکر شوم که هیچ کس نمی تواند بدون توکل بر ذات پاک باری
تعالی و یاری و مشورت صاحب نظران راه به جایی برود و مدارج علمی را طی نماید. بر این
اساس فرصت را غنیمت می شمارم و بر خویش واجب می دانم که از پدر و مادر عزیزم که تمام
امکانات را برایم فراهم آوردند و همچنین از جناب آقای دکتر آل طه به عنوان استاد راهنما و
آقای دکتر رضایی راد استاد مشاور سپاسگذاری می نمایم زیرا که بارها سبانی های خود پیوسته چراغ
راهم گشتند. همچنین از جناب دکتر نشان که در محضرشان فیض بردم متشکر می نمایم.

چکیده

نام خانوادگی : ریزوندی	نام: طیبه	شماره دانشجویی : ۹۰۱۱۷۰۵
عنوان پایان نامه : وقف در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران		
استاد راهنما: دکتر سید حسین آل طه		
استاد مشاور: دکتر عبدالحسین رضایی راد		
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: الهیات و معارف اسلامی	گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی
دانشگاه : شهید چمران اهواز	دانشکده: الهیات و معارف اسلامی	گروه : فقه و مبانی حقوق اسلامی
تاریخ فارغ التحصیلی :		تعداد صفحه : ۲۰۴
کلید واژه‌ها : وقف - واقف - موقوف علیه - موقوفه - متولی - ناظر - بیع		
<p>وقف صدقه جاریه ای است که در آن اصل مال حبس و منافع آن واگذاشته می شود جنبه های مختلف این مسأله مهم اقتصادی در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران بسیار مورد بحث و بررسی قرار گرفته است در طول تاریخ بسیاری از موقوفات به علت بی توجهی و سوء استفاده برخی از حکومت ها و یا افراد از بین رفته اند و همین باعث شده که این امر مهم اقتصادی که در دین مقدس اسلام نیز مورد تأکید و سفارش زیادی قرار گرفته از رونق بیفتد . بسیاری از افراد با وجود داشتن استطاعت و زمینه لازم حاضر نمی شوند اموال و املاک خود را تحت عنوان وقف به دولت و سازمان اوقاف بسپارند از اینرو ضرورت ایجاد می کند که قانون اوقاف با توجه به مبنای فقهی و حقوقی مورد تحقیق و بررسی و مقایسه قرار گیرد تا مشخص گردد که این قانون تا چه اندازه از فقه امامیه و قانون مدنی پیروی نموده است این پژوهش با روش تطبیقی و بر مبنای مطالعات کتابخانه ای و با بررسی منابع معتبر فقهی و حقوقی انجام گرفته است . این تحقیق با بررسی قوانین اوقاف و مقایسه آن با دیدگاههای فقهای شیعه و قانون مدنی می کوشد که مبانی فقهی و حقوقی قانون اوقاف را بررسی نماید تا در نهایت مطابقت یا عدم مطابقت این قانون با فقه امامیه ارزیابی گردد. بررسی روایات و نظرات فقهای امامیه نشان می دهد که قانون اوقاف از فقه امامیه الهام گرفته و با آن همسو است . این قانون احکام وقف را با توجه به مقتضیات زمان و نیاز جامعه در قالب مواد و تبصره هایی ارائه نموده است .</p>		

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

۲	مقدمه
۴	بیان مسأله
۵	اهمیت و ضرورت پژوهش
۶	اهداف و فواید پژوهش
۶	سؤالات پژوهش
۷	فرضیه تحقیق
۷	تعاریف و مفاهیم
۱۲	پیشینه پژوهش
۱۴	سیر تحول تاریخی وقف در ایران
۲۰	روش تحقیق

فصل دوم: ماهیت وقف

۲۲	الف) مفهوم وقف
۲۵	ب) شرایط وقف
۲۶	۱- مبحث نخست: شرایط صحت وقف
۲۶	۱-۱- تنجیز
۲۸	۲-۱- دوام

- ۳۰ ۱-۳- اقباض
- ۳۵ ۱-۴- بیرون کردن وقف از ملک خود
- ۳۷ ۱-۵- لفظ صریح
- ۴۰ وقف عقد است یا ایقاع؟
- ۴۵ ۱-۶- نیت
- ۴۷ ۲- مبحث دوم: شرایط واقف
- ۵۰ ۳- مبحث سوم: شرایط موقوف علیه
- ۵۰ ۳-۱- موجود بودن
- ۵۲ ۳-۲- معین بودن
- ۵۴ ۳-۳- اهلیت تملک
- ۵۴ ۳-۴- وقف بر آن حرام نباشد
- ۵۶ ۴- مبحث چهارم: شرایط موقوفه
- ۵۶ ۴-۱- عین باشد
- ۵۸ ۴-۲- ملک واقف باشد
- ۵۹ ۴-۳- انتفاع از آن با بقای عین ممکن باشد
- ۶۱ ۴-۴- قابل تسلیم باشد
- ۶۱ ۴-۵- معلوم و معین باشد
- ۶۲ (ج) اقسام وقف
- ۶۶ (د) ویژگی و خصوصیت وقف

ه) مبانی مشروعیت وقف ۷۱

فصل سوم: اداره وقف

الف) مدیران وقف و اوصاف آنها ۸۰

۱- متولی ۸۰

۲- ناظر ۸۸

۳- امین ۹۱

اوصاف و شرایط مدیران وقف ۹۵

اهلیت (بلوغ، عقل) ۹۶

کفایت و امانت ۹۶

اسلام ۹۷

عدالت ۹۷

ب) اجرت و انعزال مدیران وقف ۹۹

۱- اجرت ۹۹

۲- عزل و انعزال ۱۰۴

ج) وظایف مدیران وقف ۱۰۹

۱- اجاره دادن مال موقوفه ۱۰۹

شرایط عام عقد اجاره ۱۱۰

- طرفین عقد قرار داد ۱۱۰

- مدت عقد اجاره ۱۱۴

- ۱۱۶ مال الإجاره -
- ۱۱۸ شرایط ویژه عقد اجاره.
- ۱۱۸ مزایده -
- ۱۲۱ پذیره -
- ۱۲۵ ۲- حفاظت از مال موقوفه
- ۱۲۶ تعمیر و نگهداری
- ۱۳۰ دفاع از حقوق وقف (ثبت و طرح دعوا).....
- ۱۳۴ ۳- تقسیم منافع وقف

فصل چهارم: بیع وقف

- ۱۴۰ ابدال و استبدال
- ۱۴۶ الف) احوال در بیع وقف
- ۱۵۵ ب) نحوه فروش موقوفه و تکلیف ثمن آن.....
- ۱۵۵ ۱- متصدی فروش موقوفه
- ۱۵۷ ۲- تکلیف ثمن حاصل از فروش موقوفه
- ۱۶۳ نتیجه بحث
- ۱۶۵ راهکارهای پیشنهادی
- ۱۶۹ قوانین و مقررات اوقاف
- ۱۹۴ منابع
- ۲۰۵ چکیده.....

فصل اول

کلیات پژوهش

خداوند انسان را آفرید تا زیبایی‌ها و جلال و جبروتش شناخته شود. انسان خلق شد تا جلوه‌ای از نفحات خالق متعال و ذات هستی باشد و در سیری از دنیای ماده به عالم ملکوت، خود را به کمال و زیبایی مطلق و اصل نماید و خالق منان، فطرت و عقل را سلاح و راهنمای وی در این طریق خطیر قرار داد. فطرت و عقل درونی، اشرف مخلوقات را با مفاهیمی همچون ایثار و احسان و اهمیت آنها در تکامل وجودی و سیر الی الحق آشنا ساخت و انسان سالک، توجه به نیازمندی‌های دیگران را سرلوحه حرکت قرار داد و در طی طریق، بخشی از دارایی‌های خود را صرف صدقه و انفاق و رفع حوائج نیازمندان قرار داد. اما یکی از جلوه‌ها و مصادیق نوع دوستی انسان متعبد، صدقه منافع بخشی از اموال خود برای دیگران بوده است که در آن مالی حبس و منافع آن برای مقاصد خاص تخصیص می‌یافته است و این فرهنگ، در تاریخ اسلام وقف نام گرفت. با وجود هدایتگری‌های فطرت و رسول درونی در وقف اموال و دارایی‌ها و استفاده از منافع حاصله در جهت اهداف خاص و خیر خواهانه، با ظهور و گسترش ادیان الهی و به خصوص شریعت خاتم واکمل، اهمیت التفات به دیگران و منفعت رسانی به ایشان بیشتر نمایان شد و بدینسان فرهنگ وقف، در طول تاریخ شریعت، مورد توجه فراوان رهپویان طریق سعادت و مخلصین درگاه ربوبیت قرار گرفت تا جایی که علاوه بر ثمرات معنوی، مزایا و منافع مادی آن نیز عالم بشری را فرا گرفت.

با نگاهی به اعصار مختلف تاریخ بشری و تدقیق در قرون اسلامی، نقش نهاد وقف در توسعه معنوی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جوامع به خوبی مشهود است. با آغاز فرهنگ وقف از زمان رسول اعظم (صلی الله علیه و آله وسلم) و امیر المومنین علی علیه السلام که ثمره آن رفع

حواجی جمعیت‌هایی نیازمند در صدر اسلام بوده است و توسعه و گسترش آن در قرون شکوهمند تمدن اسلامی، ابعاد مختلف این نهاد عظیم رفته رفته روشن‌تر شده تا جایی که حتی در دوران اقتصاد مدرن جهانی، بخش اوقاف و نهاد وقف به عنوان عاملی موثر بر رشد در ونزای مادی و معنوی جوامع - اعم از غربی و اسلامی - مورد توجه بزرگان علمی و سیاسی جهان قرار دارد. ولی در دین اسلام به جهت تأکید فراوان قرآن و سنت به دستگیری از ضعفا و فقرا و توجه مسلمانان بر امور خیریه، وقف اهمیت بیشتری کسب کرده است به کیفیتی که مورد بحث و تدقیق فقها قرار گرفته و آن بزرگواران در رساله‌های عملیه خود، بابتی را به احکام وقف اختصاص داده اند و جوانب آن را تحت شمول ضوابط و قواعد فقهی در آورده‌اند. همچنین با تدوین قانون مدنی و اختصاص مواد ۵۵ تا ۹۱ آن به وقف، به صورت تأسیس حقوقی موضوعه شکل یافت. بدیهی است با توجه به تغییرات و تحولات شگرف در زندگی بشر که در اثر پیشرفت علوم و فنون و نیز مسایل و موضوعات مستحدثه پدید آمده است، در خصوص نحوه اداره امور موقوفات و نظام بخشیدن به آن و افزایش بهره‌وری و ایجاد سهولت در پیشرفت و توسعه این پدیده ارزشمند اقتصادی و فرهنگی باید راه‌های جدیدی را جستجو کرد و احکام کلی را در قالب قوانین مصوب در مرکز قانونگذاری در بستر عمل و اجرا قرار داد. با توجه به ضرورت امر، حدود یکصد سال قبل یعنی در سال ۱۳۲۸ هجری قمری اولین قانون اوقاف ایران در مجلس شورای ملی وقت به تصویب رسید. از آن زمان تا کنون این قانون بارها در مراحل مختلف مورد بازبینی و تجدید نظر قرار گرفته و به مقتضای زمان تغییر نموده است. لیکن مع‌الاسف بخشی از این تغییر و تحول به ویژه در دوران رژیم ستم شاهی سابق در جهت تضعیف نقش وقف از جنبه اعتقادی، اقتصادی و اجتماعی آن بود. تا جایی که به موجب قانون به اصطلاح اصلاحات ارضی موقوفات را بر خلاف

موازین شرع مقدس به فروش رساندند و آثار مخرب آن ضربه‌های مهلکی بود که بر اعتماد عمومی مردم وارد شد و برای چندین دهه این نظام پویای اسلامی را در کشور از رونق انداخت. لیکن خوشبختانه با پیروزی انقلاب اسلامی، روح تازه‌ای در کالبد نیمه جان موقوفات کشور دمیده شد و در نتیجه اولین لایحه قانونی در جهت احیاء و استیفای منافع موقوفات در تاریخ ۸۵/۲/۴ به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید و به دنبال آن در سال ۱۳۶۳ قانون فعلی اوقاف شامل ۱۸ ماده در مجلس شورای اسلامی تصویب شد و پس از آن نیز بنا به ضرورت‌های مختلف قوانینی در خصوص وقف و موقوفات به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و آیین‌نامه‌ای نیز در چارچوب قوانین مصوب مجلس در هیأت محترم دولت تصویب و برای اجرا ابلاغ گردید.

در این پژوهش سعی شده ماهیت، بیع و اداره وقف از دیدگاه فقه امامیه و قوانین موضوعه ایران یعنی قانون اوقاف و قانون مدنی بررسی گردد تا از این طریق ریشه‌های فقهی و حقوقی قانون اوقاف بررسی شود.

بیان مسأله

دین مقدس اسلام برای از بین بردن فاصله طبقاتی و بهبود وضعیت اقتصادی جامعه، دستور به انفاق و صدقه نموده است. وقف از جمله صدقات جاریه‌ای است که حقیقت آن حبس اصل و رها کردن منفعت است. مسأله وقف دارای جنبه‌های مختلفی است که در طول تاریخ بسیار مورد بحث و بررسی فقها قرار گرفته به گونه‌ای که هر فقهی در بحث از معاملات، بابتی را به آن اختصاص داده است. بسیاری از موقوفات در طول تاریخ به علت سوء استفاده مسؤلان و حکومت‌ها از حالت وقفیت خارج شده و به ملکیت اشخاص سود جو در آمده است. علاوه بر این، قوانین تدوین شده در زمینه وقف و موقوفات بارها دستخوش تغییرات گشته است. همه این

عوامل موجب از رونق افتادن وقف و کم رنگ شدن اعتماد عمومی به مسأله وقف شده است. بررسی که در این پژوهش مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد این است که قانون اوقاف تا چه اندازه از فقه امامیه پیروی نموده است. این پژوهش با رویکرد فقهی و حقوقی مسأله وقف از جمله ماهیت، بیع و اداره وقف را بررسی و به بیان و مقایسه نظرات فقهای امامیه و قوانین موضوعه ایران می‌پردازد تا از این طریق همسو بودن قانون اوقاف با فقه امامیه را بیان نماید.

اهمیت و ضرورت پژوهش

قدمت وقف به پیش از اسلام بر می‌گردد. این عنوان پیش از اسلام بین پیروان همه ادیان به شکل‌های مختلف وجود داشت. در صدر اسلام نیز پیامبر اکرم و ائمه معصومین و صحابه پاک، بانی و مروج این صدقه جاریه بوده‌اند. بنابر روایات متواتر، آن بزرگواران از خود موقوفات و صدقات جاریه‌ای باقی گذارده‌اند و مسلمانان از آنان تبعیت کرده‌اند. باب وقف در فقه اسلامی همانند دیگر مستحدثات، جای خاص خود را دارد و فقهای بزرگ در تمام اعصار و امصار به کنکاش و اجتهاد در خصوص مسایل مربوط به آن پرداخته‌اند. هر قدر موقوفات زیادتر شده مسایل متنوعی در این باب مطرح گشته است. اما موقوفات در طول تاریخ دچار فراز و نشیب‌های زیادی شده و بسیاری از آنها در اثر سودجویی و یا بی‌توجهی برخی از دولت‌ها و مسئولان از بین رفتند. از جمله در رژیم سابق که به موجب قانون اصلاحات ارضی بسیاری از موقوفات از حالت وقفیت خارج شد و این امر ضربه مهلکی بود که بر اعتماد عمومی مردم وارد شد. تجربه‌های تلخی که از سرگذشت وقف در ذهن مردم جای گرفته به طور کامل از ذهن آنها زدوده نشده لذا برخی افراد به قوانین اوقاف ایراد گرفته و گمان می‌کنند که این قوانین را عده‌ای به سود خود تدوین کرده‌اند از اینرو به دخالت دولت در امر موقوفات خوش بین نیستند و با وجود استطاعت و علاقه به حضور

فصل اول: کلیات پژوهش

فعال در کارهای خیرخواهانه، حاضر نمی‌شوند املاک و اموال خود را تحت سرپرستی سازمان اوقاف در آورند. در این پژوهش سعی شده مبانی فقهی و حقوقی قانون اوقاف بررسی شود تا مشخص گردد که این قانون از فقه منشأ گرفته و با آن همسو است.

اهداف و فواید پژوهش

اهداف و فوایدی که بر این تحقیق استوار است عبارتند از:

- ۱- دستیابی به ریشه‌های فقهی و حقوقی قوانین اوقاف
 - ۲- بیان احکام وقف از دیدگاه فقه امامیه و قوانین موضوعه ایران در یک مجموعه منسجم .
 - ۳- شناخت دیدگاه‌های مختلف در مورد ماهیت، بیع و چگونگی اداره وقف .
- این پژوهش می‌تواند در ادارات اوقاف و سایر مراکز برای افزایش سطح آگاهی واقفان و عموم مردم مورد استفاده قرار گیرد. همچنین پژوهشی است که سایر دانشجویان رشته‌های مرتبط می‌توانند مورد استفاده قرار دهند.

سؤالات پژوهش

پرسش اصلی: قانون اوقاف تا چه اندازه با فقه امامیه همسو است؟

پرسش‌های فرعی

- ۱- ماهیت وقف چیست ؟
- شرایط وقف چیست ؟
- اقسام وقف کدامند ؟
- پیشینه وقف و سیر تحول تاریخی آن در ایران به چه نحو است ؟
- مبانی مشروعیت وقف چیست ؟

۲- اداره وقف به چه نحوی است؟

- مدیران وقف چه کسانی هستند و چه اوصافی را باید داشته باشند؟

- مدیران وقف چه وظایفی را بر عهده دارند؟

۳- آیا فروش مال موقوفه جایز است یا نه؟

- نظرات فقها در مورد بیع وقف چیست؟

- متصدی فروش موقوفه کیست و تکلیف ثمن پس از فروش چیست؟

فرضیه تحقیق

با بررسی قانون اوقاف و مقایسه آن با نظرات فقهای امامیه و قانون مدنی مشخص می‌شود که قانون اوقاف از فقه امامیه منشأ گرفته است و کاملاً با آن همسو می‌باشد. با این تفاوت که فقها به بیان احکام و مسایل وقف به طور کلی پرداخته‌اند اما قانون اوقاف احکام وقف را با در نظر گرفتن مقتضیات زمان و نیاز جامعه در قالب مواد و تبصره‌هایی ارایه نموده است.

تعاریف و مفاهیم

۱- وقف: وقف در لغت به معنای حبس کردن، منع کردن و جلوگیری نمودن آمده است.^۱

اصطلاح عبارت است از حبس کردن اصل مال و رها کردن منفعت آن.^۲

۱. جمال الدین محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، ۱۵ جلدی، چاپ سوم، دار الفکر للطباعة والنشر والتوزیع، بیروت، ۱۴۱۴ ه.ق، ج ۹، ص ۳۵۹-ابراهیم انیس، عبدالحلیم منتصر، محمد خلف احمد، معجم الوسیط، ترجمه محمد بندر ریگی، چاپ سوم، انتشارات اسلامی تهران، ۱۳۸۹ ه.ق، ج ۲، ص ۲۲۳۶-علی اکبر دهخدا، لغتنامه دهخدا، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۷، ج ۲۸، ص ۲۳۵

۲. ابو جعفر محمد بن حسن طوسی، المبسوط فی فقه الامامیه، ۸ جلدی، چاپ سوم، المكتبة المرتضویة لإحياء الآثار الجعفریة، تهران، ۱۳۸۷ ه.ق، ج ۳، ص ۲۸۶-محمد حسن فیض کاشانی، مفاتیح الشرایع، ۳ جلدی، چاپ اول، انتشارات کتابخانه مرعشی نجفی، قم، بی تا، ج ۳، ص ۲۰۷-ابن ادریس محمد بن منصور بن احمد حلّی، السرایر الحاوی لتحریر الفتاوی، ۳ جلدی، چاپ دوم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۴۱۰ ه.ق، ج ۳، ص ۱۵۱-محمد بن مکی عاملی (شهید اول)، الدروس الشرعیة، ۳ جلدی، چاپ دوم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۴۱۷ ه.ق، ج ۲، ص ۲۶۳

۲- تنجیز: بدین معنی است که واقف در انشای صیغه وقف نباید وقفی بودن مال را به حدوث

امری یا واقعه‌ای معلق و موقوف نماید.^۱

۳- تأبید: جاودانه ساختن -مقید ساختن تصرف در موقوفه به زمانی ابدی و دائمی.^۲

۴- عقد: عبارت است از ایجاد یک رابطه حقوقی و اعتباری که میان دو طرف با رضایت و

قصد طرفین ایجاد می‌شود و طرفین با لفظ یا نوشته یا اشاره و غیره، قصد و رضایت خود را اعلام

می‌دارند و از آنجا که نیاز به ایجاب و قبول دارد یک طرف را موجب و طرف دیگر را قابل

گویند.^۳

۵- ایقاع: ایجاد یک رابطه حقوقی و اعتباری یا سلب آن رابطه میان دو طرف که با قصد و

رضایت یک طرف انجام می‌شود و به قبول طرف دیگر نیازی نیست.^۴

۶- واقف: کسی است که مالی را بر دیگری یا دیگران یا برای مصالح خاصی وقف می‌کند.^۵

۷- موقوف علیه: شخص یا اشخاصی هستند که منافع مال موقوفه عاید آنها می‌گردد و به

عبارت دیگر اشخاصی هستند که حق انتفاع از منافع مال وقف شده را دارند.^۶

۱. نجم الدین جعفر بن حسن محقق حلی، شرایع الإسلام فی مسایل حلال و حرام، ۴ جلدی، چاپ دوم، موسسه اسماعیلیان، قم، ۱۴۰۸ ه.ق، جلد دوم، ص ۱۷۰- محمد کاظم طباطبایی یزدی، تکملة العروة الوثقی، ۲ جلدی، چاپ اول، کتابفروشی دآوری، قم، ۱۴۱۴ ه.ق، جلد ۱، ص ۹۶-

محمد حسن نجفی، جواهر الکلام، ۴۳ جلدی، چاپ هفتم، دار الإحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۴ ه.ق، جلد ۲۸، ص ۵۳

۲. عبدالله عتیقی، عزالدین تونی، خالد شعیب، مصطلحات الوقفیه، ترجمه عباس اسماعیلی زاده، چاپ اول، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۸۷ ه.ش، ص ۱۲۵

۳. سعید آذری، مروری بر اصطلاحات وقف، چاپ اول، انتشارات اسوه، تهران، ۱۳۸۸ ه.ش، ص ۱۳۴

۴. علی موسوی بهبهانی، فصلنامه میراث جاویدان، سال دوم، شماره دوم، ص ۵۱

۵. سعید آذر پی، ص ۲۵۱

۶. محمد جواد مغنیه، الفقه علی مذاهب مذاهب الخمسه، ترجمه کاظم پور جوادی، بی چا، بنیاد علوم اسلامی، قم، بی تا، جلد ۲، ص ۵۹۴

- ۸- موقوفه: مالی است که به موجب عقد وقف، عین آن حبس و ثمره آن در اختیار یک یا چند نفر یا گروه معین و یا مصرف معین نهاده شده باشد^۱ و به عبارت دیگر مالی است که در راه خدا حبس شده و مردم از تصرف مالکانه در آن مثل خرید و فروش و ... منع می‌شوند.^۲
- ۹- وقف عام: وقفی است که در جهت و مصلحت عمومی و یا عناوین عامه باشد مانند وقف بر مدارس، مساجد، طلاب و ...^۳
- ۱۰- وقف خاص: وقفی است که برای شخص یا اشخاص معین و محصور باشد مانند وقف بر زید یا اولاد.^۴
- ۱۱- وقف انتفاع: در وقف انتفاع نظر واقف از وقف، تحصیل در آمد مادی نیست بلکه صرفاً استفاده موقوف علیهم مورد توجه است مانند وقف خانه برای سکونت موقوف علیهم که تنها خود او می‌تواند در خانه سکونت داشته باشد.
- ۱۲- وقف منفعت: در وقف منفعت نظر واقف، تحصیل در آمد بوده تا به مصرف معین که در وقفنامه مذکور است صرف گردد مثل وقف خانه برای صرف منفعت آن برای موقوف علیه، که در این صورت می‌تواند به اجاره دهد و از منفعت آن بهره ببرد.^۵
- ۱۳- تأقیب: در وقف به معنای این است که واقف زمانی را برای انتهای وقف مشخص می‌کند که در آن زمان به پایان برسد.

۱. سعید آذر پی، ص ۲۳۰

۲. عبدالله عتیقی و دیگران، ص ۳۴۳

۳. بند ۳ دستور العمل مربوط به تعاریف و اصطلاحات مندرج در آیین نامه اجرایی قانون تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف و امور خیریه محمد جواد مغنیه، فقه الإمام صادق(ع)، ۶جلدی، چاپ دوم، موسسه انصاریان، قم، ۱۴۲۱ه.ق، جلد ۵، ص ۷۹

۴. همان

۵. روح الله موسوی خمینی، تحریر الوسیله، ۳جلدی، ترجمه علی اسلامی، چاپ اول، مطبوعات دارالعلم، قم، بی تا، جلد ۳، مسأله ۶۴

۱۴- وقف موبد: تصرفاتی هستند که ابدی می‌باشند و موقت بودن را نمی‌پذیرند یعنی با وجود

علت دایم، تا زمان بقای علت، تصرف همیشگی است.^۱

۱۵- تسبیل منفعت: آزاد کردن منافع از قید مالکیت مالک آن و صرف آن منافع در راه خدا.^۲

۱۶- متولی: شخصی است که به استناد مفاد وقفنامه جهت اداره امور موقوفه تعیین می‌شود.^۳

۱۷- ناظر: کسی است که برای بازرسی و نظارت بر کار متولی تعیین می‌شود و خود در امور

موقوفه دخالت مستقیم نمی‌کند.^۴

۱۸- نظارت استصوابی: آن است که اقدامات متولی با تصویب قبلی ناظر صورت گیرد به

عبارت دیگر متولی باید قبل از اقدام به هر عملی در امور موقوفه، نظر ناظر را جلب کند و در

صورت موافقت و تصویب ناظر متولی آن را انجام خواهد داد.^۵

۱۹- نظارت اطلاعی: آن است که اقدامات متولی فقط به اطلاع ناظر برسد لذا عدم تصویب او

خداشه به عمل متولی وارد نمی‌کند.^۶

۲۰- امین: در مواردی که به موجب رأی دادگاه اداره امور موقوفه می‌تواند با دخالت شخص

دیگری علاوه بر متولی باشد این عمل ضم امین و شخص تعیین شده امین منضم نامیده می‌شود.^۷

۲۱- کفایت: قدرت و توانایی شخص بر تصرف در مالی که به آن تولیت دارد.^۱

۱. عبدالله عتیقی و دیگران، ص ۱۲۵ و ۱۲۸

۲. محمد جعفر جعفری لنگرودی، حقوق اموال، چاپ ششم، کتابخانه گنج دانش، تهران، ۱۳۸۸، ص ۱۹۹

۳. ماده ۴ قانون تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف و امور خیریه، بند ۱۰ دستورالعمل مربوط به تعاریف و اصطلاحات مندرج در آیین نامه اجرایی قانون تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف و امور خیریه

۴. ناصر کاتوزیان، حقوق مدنی، عقود معین (مشارکتها، صلح، عطایا)، چاپ اول، انتشارات بهنشر، تهران، ۱۳۶۴، ص ۵۷۱

۵. بند ۵ دستورالعمل مربوط به تعاریف و اصطلاحات سازمان اوقاف و امور خیریه

۶. همان

۷. بند ۱۳ همان - حسن بن یوسف مطهر اسدی (علامه حلی)، تحریر الاحکام الشرعیه علی مذهب الإمامیه، ۶ جلدی، چاپ اول، موسسه

امام صادق (ع)، قم، ۱۴۲۰ ه. ق، جلد ۳، ص ۳۱۴، مسأله ۴۶۹۸